

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

שבת צג. - בענין מסייע

1. שבת צג., וז"ל, "אמר מר זה יכול וזה אינו יכול דברי הכל חייב הי מנייהו מיחייב אמר רב חסדא זה שיכול דאי זה שאינו יכול מאי קא עביד אמר ליה רב המנונא דקא מסייע בהדיה אמר ליה מסייע אין בו ממש

ורש"י שם, וז"ל, "אין בו ממש. מי שאינו אלא מסייע בדבר ואם בא לעשותו לבדו אינו יכול אין בו ממש ולא חשיב מידי ולא מיפטר אידך:"

תוס' שם ד"ה אמר מר, וז"ל, "אמר מר זה יכול וזה אינו יכול. נראה לר"י דהאי אינו יכול היינו אפי' בעל כח הרבה אלא שהוא נושא הקורה בענין זה בכי האי גוונא שאלמלא אחר לא היה יכול לנושאה לבדו כגון באצבע או תופשה בענין זה שאינו יכול לנושאה לבדו דמה לנו לכחו כיון דהשתא מיהא אינו יכול לנושאה:"

תוס' שם ד"ה הי מנייהו, וז"ל, "הי מנייהו מיחייב. לא בעי למימר שיהא פטור אותו שיכול וליחייב שאינו יכול דאין זה סברא אלא קאמר דליתחייב נמי אפילו שאינו יכול כמו לר' יהודה ור"מ דאמרי לעיל זה אינו יכול וזה אינו יכול חייב:

דקתני דברי הכל חייב הוה משמע להו דאינו חייב אלא אחד ומשום כך שאלו איזה ראוי לחייב יותר ואמר רב חסדא זה שיכול שהמלאכה נעשת על ידו דזה שאינו יכול בטל הוא אצל היכול אע"ג דמחייב ר' יהודה בזה אינו יכול וזה אינו יכול הכא לא, ור"ה אמר דאפילו שאינו יכול חייב לרבי יהודה מפני שמסייע וכדמחייב ר"י בזה אינו יכול וזה אינו יכול, ואמר ר"ח מסייע אין בו ממש ואינו דומה לזה אינו יכול וזה אינו יכול דהתם המלאכה נעשית ע"י שתיהם ואי אפשר להעשות ע"י האחד ולפיכך אין אחד מהם מסייע אלא שניהן עושין מעשה, וגם זה אינו מחוור בעיני כל הצורך מן הטענה שכתבתי דא"א לחלק בדבר זה ולומר דאליבא דר"י קאמר רב המנונא ולא אליבא דהנך דלדידהו מאי איכא למימר וכולהו שוין בדבר זה, ומסתברא ודאי דרב המנונא אף מי שאינו יכול קאמר וכדברי הפ"י האחרון, אלא דה"פ רב חסדא אמר יכול חייב לכ"ע ואפי' לרבי יהודה ור' שמעון מפני שהמלאכה כולה נעשית על ידו ואינו דומה לזה יכול וזה יכול דהתם כל אחד עושה מלאכה וראוי לעשות את כולה וכשלא עשאה כולה התורה פטרתו אבל זה יכול וזה אינו יכול יחיד שעשאה קרינן ביה ומי שאינו יכול אלא מסייע ומסייע אין בו ממש ואפילו לר"מ, ואינו דומה לזה אינו יכול וזה אינו יכול דהתם כל אחד עושה מעשה ואין אחד מהם מסייע אלא עושה מעשה כחברו, ורב המנונא אמר שאפי' המסייע יש לחייב לכ"ע לר"מ מפני שעושה מעשה בכל כחו ור"מ בכל ענין מחייב וזה ג"כ עושה הוא מעשה

2. רשב"א שם ד"ה הי מנייהו, וז"ל,

"הי מנייהו מחייב וכי רב המנונא אמר משום דקא מסייע בהדיה, יש מקשים והיאך אפשר שזה שיכול ועושה המלאכה פטור וזה שאינו יכול ואינו עושה המלאכה יהא חייב והיאך אמר כן רב המנונא, ותירץ הר"מ בר יוסף ז"ל משום דמספקא לן דשמא אותו שיכול חייב לפי שהוא עושה עיקר המעשה או שמא אותו שאינו יכול חייב לפי שהוא עושה בכל כחו ומחייבי ליה משום דמדמינן ליה לזה אינו יכול וזה אינו יכול דחייבין לר"מ ור"י (והלכך) (והיכול) לפטור מדמינן ליה לזה יכול ולזה יכול דפטור לרבי יהודה ופשט רב חסדא דזה שיכול יש לחייב מפני שהוא עיקר ואמר ליה רב המנונא דאדרבה זה שאינו יכול ומסייע בכל כחו יש לחייב ואמר ליה מסייע אין בו ממש, ומ"מ בין רב חסדא בין רב המנונא שניהם מודים דאין לחייב אלא האחד לבדו, ואינו מחוור שהטעם בזה אינו יכול וזה אינו יכול מפני שמסייע בכל כחו אלא מפני שתלויה בכל אחד, ועוד קשה לי דאי משום הא שאינו יכול לר' שמעון אמאי חייב דהא לר' שמעון זה אינו יכול וזה אינו יכול פטורין, ועוד יכול אמאי פטור לרבי מאיר דהא זה יכול וזה יכול לר"מ שניהם חייבין וסתמא דמלתא הכא אינו חייב אפילו לרבי מאיר אלא האחד וכולהו שוו בהא דאינו סברא שיהיו שניהם חייבין לרבי מאיר ולא יהא חייב אלא האחד לרבי יהודה ורבי שמעון דכיון דכייילין ואמרינן זה יכול וזה אינו יכול דברי הכל חייב משמע דכולן שוין בהא בין חייב בין במהות החיוב, ויש מפרשים דמשום

לזה אינו יכול וזה אינו יכול כיון שאין אחד מהם יכול לעשותה דלא קרינן בהו יחיד שעשאה, אבל בזה יכול וזה אינו יכול היכול חייב על כרחינו דבדידיה קרינן ביה יחיד שעשאה וכיון שהיכול חייב א"א לפטור את השני משום שנים שעשאה שא"כ אף היכול ליפטר וכיון שכן מחייבין אותו מיהא משום מסייע וא"ל רב חסדא אין בו ממש ופטור:"

בכל כחו והוה ליה כזה אינו יכול וזה אינו יכול וה"ה לרבי יהודה מן הטענה הזו לדעת רב המנונא, ולרבי שמעון דפטר בכל ענין בין בשניהם יכולין בין זה לעצמו בין זה לעצמו בין בזה אינו יכול וזה אינו יכול ס"ל לרב המנונא דהכא מודה משום דכשזה יכול וזה יכול והו"ל לחד למעבד כולה ולא עבד קרינן ביה העושה כלה ולא העושה מקצתה וה"ה והוא הטעם

3. ט"ז או"ח סימן שכ"ח ס"ק א', וז"ל, "אומר לעכו"ם הוציאו. כ"כ ב"י בשם א"ח ולי צ"ע בזה דהא עכ"פ הישראל מסייע לזה במה שיוציא העכו"ם השן ומ"ש מניקף פרק בתרא דמכות דאמר"י דחייב דהכי אמר"י שם רבא אמר במסייע וד"ה פ"י המפרש שם מסייע שמזמין השערות למקיף וא"כ ה"נ כך במה שמזמין שינו להוציאו ואיכא להביא ראיה איפכא מפרק ב' דביצה דף כ"ב אממר שרי למיכחל עינא מעכו"ם בשבת ופריך ליה רב אשי שם והא קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח. פירש"י דסוגר ופותח ריסי עיניו להכניס הכחל ומשני מסייע אין בו ממש פ"י מי שאין עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט כי האי ובלא"ה מתעבדא אין בו ממש והכי איתא ג"כ בפרק המצניע דף צ"ד דמסייע אין בו ממש וא"כ ה"נ מותר בהוצאת עכו"ם השן אלא דקשיין הגמרות אהדדי דכיון דמסייע אין בו ממש אין הניקף חייב מלקות דבעינן מעשה למלקות ולא ראינו בתוס' ובפוסקים שיש חילוקים בזה ומסתמא תרווייהו הלכתא נינהו ותו דרב אשי גופיה אמר כן בפרק המצניע וא"כ קשיא דרב אשי אדרב אשי והתוס' הקשו בפי' המצניע דרב זביד אהדדי ולא זכרו דקשיא רב אשי אהדדי מכח מ"ש וע"כ צריכים אנו לחלק ביניהם דההיא דאמימר לא עביד שום מעשה דכבר עיניו הם פתוחות אלא שהוא מסייע עמו בשעה שהוא עושה המלאכה וכיון שא"צ לו רק לסיוע בעלמא אין בו ממש משא"כ בההיא דניקף שקודם שמתחיל המקיף להקיף מזמין הניקף את שערו הוה כמו מתחיל במלאכה ויש בו ממש וכן בטור כתב ג"כ שמטה עצמו אליו לזה ואם כן ה"נ זה שפותח פיו ועושה מעשה קודם לעכו"ם כי סתם אדם פיו סגור תמיד אלא פותחו אם רוצה לאכול או כיוצא בזה ואם כן זה הוה מסייע שיש בו ממש ודומה לניקף ממש ואסור. וראתי למו"ח ז"ל שהביא בשם רש"ל לאיסור בזה וז"ל כתב רש"ל דלהוציא השן בשבת ע"י עכו"ם אומן אין ראיה להתירו מטעם סכנות נפשות דדוקא ע"י סם שהיא רפואה ודאי מחללין אפי' במלאכה דאורייתא אבל הוצאת השן הוה סכנת נפשות ג"כ ע"כ אבל הב"י כ' בשם א"ח דמותר לומר לעכו"ם להוציאו ואע"ג דהישראל מסייעו קי"ל דמסייע אין בו ממש כדאיתא בפי' המצניע עכ"ל וכבר הוכחנו שצריך לחלק בין ההוא דהמצניע לשאר דוכתי ומטעם זה כתבו בי"ד סי' קצ"ח דאשה שאירע טבילתה ביי"ט ראשון ושכחה ליטול צפרניה ביי"ט מטעם שהיא פושטת ידה במכוין לזה וזה דומה לניקוף שזכרנו כן נלע"ד נכון בס"ד להלכה לאיסור ועמ"ש בס"ז:"

4. ש"ך בנקודות הכסף סימן קצ"ח, וז"ל, "גם מה שהוגד לו שגדול אחד השיב בתשובה כדבריו אותו גדול הוא מהר"מ מלובלין וכבר השגתי עליו בשפתי כהן שם ע"ש. גם מה שפסק דבשבת תטבול שנית ואסורה לחתוך הצפורן וסיים וראיתי מי ששגג בזה וצוה לחתוך ביום שוב על ידי עובדת כוכבים כו' זה שהורה טב הורה וכמו שאבאר. דמה שכתב דכיון דמסייע הוי כאלו עושה מלאכה שאסורה בשבת ויום טוב דומיא דניקף לעיל סי' קפ"א. טעה בתרתי. חדא דאפי' חתכם בכלי הוא עצמו ליכא כאן איסורא דאורייתא לרוב הפוסקים וכ"ש נטלן בידו דלכ"ע ליכא איסור דאורייתא וכמו שאבאר ועוד דכאן לא שייך מסייע דדוקא בהקפה דאי המקיף ואחד הניקף במשמע וכדפירש"י באלו הן הלוקין דף ו' ע"ב דשמעין לקרא הכי לא תקיפו לא תניח להקיף אי נמי מדאפקיה בלשון רבים משמע דאתרי אזהר רחמנא ניקף

ומקיף עד כאן לשונו אלא דבאינו מסייע פטור משום דהוי לאו שאין בו מעשה
ובמסייע חייב וכדאי' בש"ס התם אבל בשאר אזהרות לא שייך לומר דחייב משום
מסייע דמסייע אין בו ממש. והכי איתא להדיא בפי' המצניע דף צ"ג ובפי"ב דביצה דף
כ"ב דמסייע אין בו ממש לענין שבת ומותר אפילו לכתחלה והוא מוסכם מכל
הפוסקים ע"ש"